

УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЙНІ ТАНЦІ, АБО НЕОТРАДИЦІОНАЛІЗМ

Мета дослідження – описати причини неотрадиціоналізму в народній хореографії та дослідити традиційних танцювальний рух сьогодення через порівняння танців сучасної сцени з питомими українськими танцями. Термін «традиція» (лат. *traditio* – передача, надання) – явище соціокультурної комунікації, якому властиві селективність, повторювання, чинність, багатозначність [2, с.1]. Тобто це те, що набувається нацією як шляхом міжкультурного запозичення, так і внутрішнього розвитку, й інтегрується в її сьогодення, власне й формуючи традицію. Метафорично, традиція – це дерево, яке росте, доки жива сама нація.

Українська традиційна культура, зокрема танці, у тому вигляді, якому його собі зазвичай уявляють, відповідає процесу її активного формування в період із сімнадцятого століття до другої половини дев'ятнадцятого століття (звісно, до того й після того вона не стояла на місці, проте найактивніший її розвиток припав саме на той період). Найпершими асоціюється зі словосполученням «українська народна культура» народні пісні, на кшталт «Ой у вишневому саду» і гопак. Наведені приклади найбільш закарбовані в уяві людей, «мейнстрімні» композиції, які відомі всім без глибокого дослідження, те, що показують на сцені, співають або переспівують по радіо. Проте чи є це реальною традицією?

Традиція – це те, що справді побутовало в житті наших предків, те, що вони справді робили, і задача успадкування традиції – відтворення основних її цінностей. Танець – один з найяскравіших прикладів культури

народу, але його відтворення важче за відтворення будь-якого іншого виду мистецтва, оскільки потребує і візуальної, і слухової відповідності зразку: костюмами, музикою, рухами. Ігнорування бодай однієї складової вже не дає права аналогу зватись традицією. До прикладу, танцюючи козачок під індійську музику в кімоно, ми не можемо назвати це традиційним українським танцем, і звідси випливає проблема: як же правильно відтворювати минувшину нації?

Проблема існування і розвитку традиції в сучасному суспільстві непомітно переростає у розлогішу й незмінно актуальну проблему розвитку неотрадиціоналізму. Ця філософська концепція відштовхується не від змістовних конкретно-історичних параметрів традиції, а від самої її наявності [1, с. 1]. Традиція і породжує потребу в її збереженні. Збереження – це робота, яка виконується в певний час, і от Україні з часом «не пощастило».

Так звана «шароварщина» – це спрощення, спотворення, викривлення елементів національної культури. Суть цього терміну – замінити зміст формою. Наприклад, замість орнаменту вишивки – примітивні стилізовані квіточки, а звичайне українське весілля з обрядами натомість стає застіллям з обов'язковою випивкою та бійками. Радянська політика 30-тих років ХХ століття зробила все, аби закласти у свідомості поколінь викривлене уявлення про українську культуру. Не лише у покоління, яке безпосередньо жило в той період, але й у сучасних українців. Шароварщина мала продовження і після здобуття Україною незалежності у 1991 році. З цим явищем чимало людей стикалися ще у дитинстві: від абеток із примітивним зображенням українців до участі у танцювальних чи музичних ансамблях зі спрощеними «народними» костюмами. Ну а далі було споживання мас-культурного продукту, де поверхнєве переважало над глибинним та символічним. Врешті решт, це явище щільно закріпилося у нашій культурі, музиці, кінематографі. Нині шароварщину можна зустріти у фільмах, музиці, на святкуванні визначних

дат. Там найчастіше просувається образ типового українця у національному костюмі, або ж навіть із солом'яним брилем, який зараз буде їсти вареники із салом [5]. Порівняємо: одяг селянина початку XIX століття в етнографічному музеї, дизайнерське рішення одягу у стилі «козак» та квазі- або псевдокозацький одяг ансамблю народного танцю на сцені. У першому випадку маємо справу з реконструкцією одягу, яка передбачає точне, автентичне відтворення костюму... Стилізація під український народний костюм – це фольклоризм, який «у найширшому сенсі визначається використанням фольклорних творів, стилістики... в професійному мистецтві, літературі, науці, педагогіці, тобто поза рамками фольклорної традиції» [2, с. 130]. І тільки «квазі- або псевдокозацький одяг», що позиціонує себе автентичним, але не є таким, на нашу думку, є «шароварщиною» [4, с. 3].

Розглянемо, наприклад, творчість Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського. Якщо композиція претендує на назву традиційної, то відповідно має бути дотримана відповідність зразку. По-перше, костюми. Одяг має бути таким, яким він був насправді. Перенесемось у Слобожанщину 19 століття. Червоні або сині штани з атласу? Навіть якщо спробувати виправдати це святковим одягом, то ніхто на свята такого теж не вдягав, проте артисти ансамблю танцюють гопак саме в такому вигляді. Перенесемось на початок 18 століття до, наприклад, Бережанського району Тернопільської області. Червоні жіночі й чоловічі чоботи? Це неможлива ситуація. Взуття було саморобним і темним, бо робилось із натуральної шкіри, а вона червоною не буває. Про бірюзові спідниці, пластикові вінки, однакові візерунки на сорочках не варто й згадувати. По-друге, музика. Традиційна танцювальна музика гралась на скрипці, цимбалах, басолі й бубні можливо з тарілками. Баян, труба, сопілка або клавішні, питання, звісно, спірне, проте, вони з'явилися у музиці, або через вплив політичного контексту, або через відсутність гарних скрипалів. По-третє, рухи. Дівчата, які

рухаються, як одна, а потім танцюють важкі фігурні малюнки й усміхаються? Це виконується точно не зі статичною посмішкою, бо в тому нема щирості, а передача традиції – це сердечний поклик душі й тіла. Це постановочні номери еквілібристики, які від традиції взяли хіба мелодію, це неотрадиціоналізм, який з'явився в СРСР. Такою, швидше за все, була вимога часу: знецінити національне, визнавши «адін народ», прийняти горілку, сало, борщ, червоні шаровари, і ставити на сцені бодай щось, схоже на українське народне мистецтво. У них вийшло. «Гопак» і «Повзунець» оцінили по всьому світу, і ансамбль швидко здобув звання народного. Танці ансамблю Вірського, «Політехніки» та подібних мають право на існування як видовище, проте без позиціювання своєї творчості як традиційної української.

Традиційні танці – це, на нашу думку, не шоу на сцені – це полька й метелиця, і козачок, і карапет, який є запозиченим, і голубка з санжарівкою – фігурні танці, які з'явилися пізніше. Це те, що справді танцювали, наприклад в селі на вулиці під скрипку, бас і бубон. Такий спосіб відтворення традиції активно практикується, наприклад спільнотою в Києві в різних локаціях, і основне там – це музики, які грають традиційну музику, люди, які показують, як танцювати, і просто люди, які приходять у традиційному вбранні танцювати. До таких капел належать «Розмай», «Збитень», «Два Три», «Баламути» та інші, танцювати вчать на місці або в «Зачеписі», школі традиційного танцю, а приходять туди зрозуміти, що щось треба міняти – принаймні в собі. Ці митці ставлять собі за мету викорінення шароварщини, неотрадиціоналізму, який з'явився під впливом радянщини. Традиційні танці мають відтворюватись з повагою до кожної деталі. Це може бути велика сцена, проте ніяких атласних шаровар та соняхів, це може бути фігурний гопак, але без дівчат і червоних чобіт, це має бути музика на народних інструментах. Українська традиція – це шляхетність у кожному помислі про культуру, яка вимагає такого ж високого рівня збереження її та відтворення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гоцалюк, А. А. (2015). Традиції в розвитку хореографічного мистецтва як віддзеркалення соціокультурної ідентичності. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Філософія, 45 (1): 16-27.
2. Герчанівська, П. Е. (2010). Традиції: стабільність і варіативність. Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка, (1), 12-16.
3. Гуріна, А. В. (2005). Виконавський фольклоризм: ступінь наближення до джерел. Харків. 125–129.
4. Єрмолаєва, В.С., Нікіщенко, Ю. І. (2017). Явище шароварщини: пошук дефініції.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec829c2e-2788-4ffb8f98-1cc6b4c6b2a1/content>
5. Якимець, В. Інтерв'ю для Рівне вечірнє.
<https://rivnepost.rv.ua/news/shcho-take-sharovarshchina-i-yak-z-neyuborotisya>